

ASOCIJACIJA *CONVOLVULO-AGROPYRETUM REPENTIS* FELFÖLDY 1943 U VINOGRADIMA REJONA SJEVERNA BOSNA

Zlatan Kovačević¹

Izvod: Cilj rada je da se prikažu sinmorfološke i sinekološke karakteristike asocijacije *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943 u vinogradima rejona sjeverna Bosna. Florističku stukturu asocijacije čini 66 vrsta. Karakteristične vrste asocijacije su *Convolvulus arvensis* L. i *Agropyron repens* (L.) Beauv. U biološkom spektru asocijacije dominiraju hemikriptofite (43,94%) i terofite (42,42%), dok su geofite manje zastupljene (9,09%), a pripadaju im obe karakteristične vrste asocijacije. U areal spektraru asocijacije dominiraju florni elementi širokog rasprostranjenja (84,84%). Numeričkom klasifikacijom i ordinacijom mogu se izdvojiti dvije grupe sastojina koje se razlikuju po florističkom sastavu.

Uvod

Asocijacija *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943 je široko rasprostranjena u mnogim dijelovima Evrope. Opisana je na prostoru: Mađarske (Dancza, 2009), Njemačke (Partzsch, 2007), Češke, Slovačke, Poljske, Srbije. Na teritoriji Bosne i Hercegovine, kao ruderalna zajednica, detaljno je opisana na području Banjaluke (Topalić-Trivunović, 2005) i Pala (Petronić, 2005) kao sastavni dio vegetacije sekundarnog tipa razvijene na antropogenim staništima izloženim različitim oblicima stalnog čovjekovog djelovanja. Ruderalna vegetacija pripada korovskoj vegetaciji u širem smislu i predstavlja komponente direktne životne sredine. Ova tipična ruderalna asocijacija ulazi u sastav korovske vegetacije voćnjaka (Mitrić, 2004) i vinograda (Kovačević, 2008), gdje se održava pod snažnim antropogenim uticajem u cilju stvaranja poljoprivrednih površina.

Materijal i metode rada

Florističko-fitocenološka istraživanja vršena su prema Braun-Blanquet-u (1965). Istraživanjem je obuhvaćeno 16 lokaliteta sa područja 6 Opština sjeverne Bosne (Tabela 1). Ukupno je uzeto 23 fitocenološka snimka. Determinacija biljnih vrsta vršena je na osnovu publikacija Flora SR Srbije I-IX (Josifović, 1970-1977) i Flora Hrvatske (Domac, 1994). Taksonomija i nomenklatura su usklađeni prema publikaciji Flora Europaea I-V (Tutin, 1964-1980). Životne forme biljaka određene su prema Flori Srbije (Sarić, 1992). Pripadnost vrsta flornim elementima određena je prema Oberdorfer-u (2001). Fitocenološka diferencijacija asocijacija vršena je metodama multivarijantne statistike (McAleece, 1998), a obuhvatala je numeričku klasifikaciju vršenu UPGMA metodom i ordinaciju korespondentnom analizom.

¹Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet u Banjoj Luci, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A, Banja Luka, Bosna i Hercegovina (zlatan.kovacevic@agrofabl.org).

Tabela 1. Lokaliteti vinograda na kojima su uzeti fitocenološki snimci asocijacije
 Table 1. Vineyard sites where it was taken phytocoenologically shots association

№	Opština <i>Municipality</i>	Lokalitet <i>Sites</i>	N	E
1.	Gradiška	Bistrica	45°09 17,5	17°07 40,0
2.	Gradiška	Grbavci	45°01 37,5	17°07 10,6
3.	Oštra Luka	Koprivna	44°49 37,3	16°38 55,5
4.	Prnjavor	Štrpci	44°54 24,4	17°45 00,3
5.	Prnjavor	Štrpci	44°54 24,4	17°45 00,3
6.	Prnjavor	Mravica	44°51 19,6	17°36 49,7
7.	Laktaši	Mahovljani	44°55 58,8	17°16 54,9
8.	Laktaši	Mahovljani	44°55 58,8	17°16 54,9
9.	Prnjavor	Mravica	44°51 19,6	17°36 49,7
10.	Prnjavor	Šibovska	44°54 59,8	17°42 04,6
11.	Prijedor	Božići	45°01 26,2	16°48 25,7
12.	Prnjavor	Šibovska	44°54 59,8	17°42 04,6
13.	Gradiška	Laminci	45°05 43,2	17°20 26,5
14.	Gradiška	Vilusi	44°59 59,9	17°16 01,7
15.	Srbac	Seferovci	45°05 02,9	17°43 59,0
16.	Gradiška	Romanovci	44°58 24,5	17°15 48,0
17.	Prnjavor	Čorle	44°53 58,9	17°34 54,2
18.	Laktaši	Babića brdo	44°48 46,7	17°18 48,3
19.	Gradiška	Cerovljani	45°03 43,8	17°11 35,3
20.	Gradiška	Laminci	45°05 43,2	17°20 26,5
21.	Prijedor	Jutrogošta	45°03 27,9	16°40 02,5
22.	Laktaši	Mahovljani	44°55 58,8	17°16 54,9
23.	Laktaši	Mahovljani	44°55 58,8	17°16 54,9

Rezultati istraživanja i diskusija

Floristička građa i sastav asocijacije *Convolvulo-Agrophyretum repentis* Felföldy 1943 prikazan je u tabeli 2. Opšta pokrovnost biljnog pokrivača kreće se od 30 do 100%. Asocijaciju gradi 66 biljnih vrsta, a njihov broj po sastojinama varira od 5 do 23. Karakteristične vrste asocijacije koje daju glavno fiziognomsko i florističko obilježje svim sastojinama su *Convolvulus arvensis* L. i *Agropyron repens* (L.) Beauv., a ujedno predstavljaju potpuni karakteristični skup asocijacije. Veće pokrovne vrijednosti imaju i vrste: *Stellaria media* (L.) Vill., *Rorippa sylvestris* (L.) Bess., *Trifolium repens* L., *Poa annua* L., *Achillea millefolium* L., *Ambrosia artemisifolia* L., *Cirsium arvense* (L.) Scop., *Mentha arvensis* L. i *Cynodon dactylon* (L.) Pers. Veoma mali broj vrsta (9) se javlja sa stepenom prisutnosti III-V, a 57 vrsta ili 86,36% se pojavljuju sa stepenom prisutnosti I i II. Od 37 vrsta sa najmanjim stepenom prisutnosti 17 se pojavljuje samo u jednom snimku. Pokrovnost manju od 100 ima 40 cenobionta asocijacije.

Biološki spektar asocijacije *Convolvulo-Agrophyretum repentis* Felföldy 1943 (Grafikon 1) ima hemikriptofitsko-terofitsko-geofitski karakter. U strukturi hemikriptofita (H) predstavljenih sa 29 vrsta dominiraju stablovi oblici, koji sa dvije prelazne forme čine 62,07% od ukupnog broja hemikriptofita. Među njima najveće pokrovne vrijednosti imaju livadske i ruderalne vrste: *Rorippa sylvestris* (L.) Bess., *Achillea millefolium* L. i *Mentha*

arvensis L. Po zastupljenosti slijede terofite (T) sa 28 vrsta od kojih je 19 vrsta stablova oblika. Veće pokrovne vrijednosti imaju vrste: *Chenopodium album* L., *Galinsoga parviflora* Cav., *Lamium purpureum* L., *Amaranthus retroflexus* L. i sukulentna vrsta *Portulaca oleracea* L. Od šest geofitskih (G) vrsta značajnije pokrovne vrijednosti i veliki uticaj na fiziognomiju asocijacije imaju rizomatozne forme busenastog habitusa: *Agropyron repens* (L.) Beauv. i *Cynodon dactylon* (L.) Pers., kao i korjenasta forma stablova oblika *Cirsium arvense* (L.) Scop. Biološki spektar asocijacije *Convolvulo-Agrophyretum repentis* Felföldy 1943 u voćnjacima sjeverne Bosne (Mitrić, 2004) i vinogradima je veoma sličan, a osnovna razlika je u brojnosti karakterističnih vrsta asocijacije. Naime, u voćnjacima dominira *Agropyron repens* (L.) Beauv., a u vinogradima *Convolvulus arvensis* L., što je svakako posljedica jačeg i učestalijeg antropogenog uticaja u vinogradima. Topalić-Trivunović (2005) u biološkom spektru asocijacije *Convolvulo-Agrophyretum repentis* Felföldy 1943 konstatuje dominaciju višegodišnjih hemikriptofitskih i geofitskih vrsta koje daju travnjački izgled sastojinama ove tipične ruderalne asocijacije. Procentualna zastupljenost pojedinih životnih formi je veoma slična kao i u vinogradima, uz nešto veće učešće hemikriptofita (56,20%) i smanjenje terofita (27,27%).

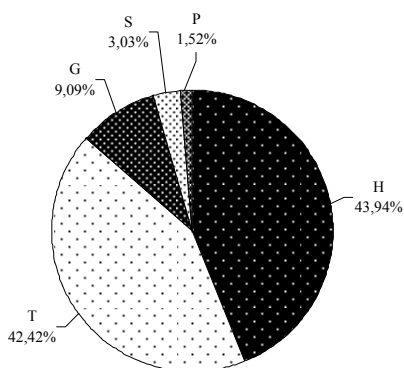
Areal spektar asocijacije *Convolvulo-Agrophyretum repentis* Felföldy 1943 (Grafikon 2) pokazuje dominaciju flornih elemenata širokog rasprostranjenja. Od 24 kosmopolitske vrste 15 ima izvorne areale u širokom području evroazije, 7 u mediteranskoj oblasti i 2 vrste u oblasti submediterana. Evroazijska grupa flornih elemenata predstavljena je sa 13 vrsta od kojih najveću pokrovnu vrijednost ima *Rorippa sylvestris* (L.) Bess. Borealnu grupu flornih elemenata čini 11 vrsta od kojih osam vrsta pripada borealno-evroazijskoj podgrupi, a vrsta *Rumex acetosa* L. je cirkumborealna. Od borealnih vrsta veće pokrovne vrijednosti imaju: *Achillea millefolium* L., *Cirsium arvense* (L.) Scop. i *Mentha arvensis* L. Adventivnu grupu predstavlja 8 vrsta, od kojih je 7 vrsta američkog, a vrsta *Portulaca oleracea* L. mediteranskog porijekla. Od vrsta američkog porijekla frekventnije su: *Ambrosia artemisiifolia* L., *Galinsoga parviflora* Cav. i *Erigeron annuus* (L.) Pers.

Numeričkom klasifikacijom sastojina asocijacije (Grafikon 3), kao i ordinacijom (Grafikon 4) jasno se mogu izdvojiti dvije grupe sastojina. Prvu grupu čine sastojine od 1 do 13 koje su snimane u ljetnjem i jesenjem aspektu, a karakterišu ih vrste većeg stepena prisutnosti: *Cynodon dactylon* (L.) Pers., *Galinsoga parviflora* Cav., *Setaria glauca* (L.) Beauv., *Amaranthus retroflexus* L., kao i 15 vrsta koje nisu prisutne u drugoj grupi sastojina. U prvoj grupi sastojina izdvajaju se podgrupe sastojina od 1 do 5 kao floristički sličnijih, a rezultat toga je veća brojnost vrsta: *Ambrosia artemisiifolia* L., *Mentha arvensis* L. i *Cynodon dactylon* (L.) Pers. Za sastojine podgrupe od 6 do 13 je karakteristično 27 vrsta koje nisu prisutne u sastojinama prve podgrupe, što govori o većem florističkom bogatstvu sastojina druge podgrupe. Drugu grupu čine sastojine od 14 do 23 snimane u proljetnom aspektu. Sastojina 22 se izdvaja kao samostalna, a u florističkom sastavu je prisutno 6 vrsta koje nisu u sastavu ostalih sastojina druge grupe, niti je konstatovana *Stellaria media* (L.) Vill. kao cenobiont sastojina druge grupe. U odnosu na sastojine prve grupe karakterišu ih veća brojnost vrsta: *Stellaria media* (L.) Vill., *Rorippa sylvestris* (L.) Bess. i *Trifolium repens* L. i 18 vrsta koje nisu u florističkom sastavu sastojina prve grupe.

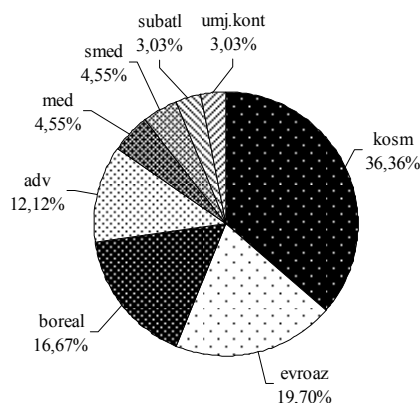
Tabela 2. Asocijacija *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943Table 2. Association *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943

Broj snimka Number of shots	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	Sp ¹ Dp	Pv ² Cv
Karakteristične vrste asocijacije <i>The characteristic species of the association</i>																									
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	4.4	4.4	3.3	3.3	3.3	4.4	4.4	3.3	4.4	4.4	3.3	3.3	3.3	2.3	1.2	2.3	1.3	5.5	2.3	2.2	3.3	4.4	4.4	V	4206,51
<i>Agropyron repens</i> (L.) Beauv.	2.2	1.3	2.2	1.3	1.3	2.2	2.2	1.3	3.3	+2	+3	2.2	+2	4.4	4.4	3.3	3.3	2.2	1.2	2.2	3.3	1.3	2.2	V	1908,73
Ostale vrste <i>Other species</i>																									
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	.	.	.	.	.	.	.	3.3	.	.	+2	.	.	2.2	4.4	5.5	3.3	1.2	3.3	1.1	2.2	.	+2	III	1337,57
<i>Rorippa sylvestris</i> (L.) Bess.	.	.	+1	2.2	1.2	.	.	1.2	.	.	+1	1.2	1.1	3.3	.	3.3	2.2	5.5	.	4.4	.	.	.	III	1218,01
<i>Trifolium repens</i> L.	.	.	.	.	.	.	1.3	3.3	.	.	.	.	.	1.1	.	3.3	2.2	1.2	1.2	.	1.3	2.2	3.3	III	750,51
<i>Achillea millefolium</i> L.	.	.	.	.	.	+1	+	+1	1.2	.	.	.	.	2.2	.	.	.	1.2	.	+1	1.2	3.3	3.3	III	468,63
<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop.	.	.	.	.	1.1	+1	1.1	+1	.	1.2	1.1	1.1	1.1	2.2	.	.	.	+1	+	.	3.3	.	+1	III	371,12
<i>Chenopodium album</i> L.	.	+1	.	+1	2.2	+1	+1	1.1	.	.	.	+1	1.1	.	.	.	.	1.1	.	1.1	2.2	.	.	III	240,69
<i>Taraxacum officinale</i> Weber	.	.	.	+1	+1	.	+1	.	.	+1	1.1	.	.	1.1	1.1	+	1.1	.	1.1	+1	+1	1.2	.	III	132,61
Vrste sa stepenom prisutnosti II <i>Species with the degree of presence II</i>																									
<i>Poa annua</i> L., <i>Ambrosia artemisiifolia</i> L., <i>Mentha arvensis</i> L., <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers., <i>Digitaria sanguinalis</i> (L.) Scop., <i>Galinsoga parviflora</i> Cav., <i>Setaria glauca</i> (L.) Beauv., <i>Erigeron annuus</i> (L.) Pers., <i>Lamium purpureum</i> L., <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Med., <i>Amaranthus retroflexus</i> L., <i>Ranunculus repens</i> L., <i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br., <i>Veronica persica</i> Poir., <i>Potentilla reptans</i> L., <i>Rumex obtusifolius</i> L., <i>Anthemis arvensis</i> L., <i>Rubus caesius</i> L., <i>Plantago major</i> L., <i>Rumex acetosa</i> L.																									
Vrste sa stepenom prisutnosti I <i>Species with the degree of presence I</i>																									
<i>Setaria viridis</i> (L.) Beauv., <i>Poa trivialis</i> L., <i>Portulaca oleracea</i> L., <i>Medicago lupulina</i> L., <i>Vicia sativa</i> L., <i>Plantago lanceolata</i> L., <i>Polygonum aviculare</i> L., <i>Geranium dissectum</i> L., <i>Glechoma hederacea</i> L., <i>Sambucus ebulus</i> L., <i>Echinochloa crus-galli</i> (L.) Beauv., <i>Rumex crispus</i> L., <i>Geranium molle</i> L., <i>Bellis perennis</i> L., <i>Vicia cracca</i> L., <i>Lathyrus tuberosus</i> L., <i>Solanum nigrum</i> L., <i>Urtica dioica</i> L., <i>Oxalis stricta</i> L., <i>Verbena officinalis</i> L., <i>Euphorbia helioscopia</i> L., <i>Sonchus oleraceus</i> L., <i>Daucus carota</i> L., <i>Viola arvensis</i> Murr., <i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq., <i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers., <i>Stachys palustris</i> L., <i>Anagallis arvensis</i> L., <i>Linaria vulgaris</i> Mill., <i>Fumaria officinalis</i> L., <i>Plantago media</i> L., <i>Lepidium draba</i> L., <i>Veronica chamaedrys</i> L., <i>Galium mollugo</i> L., <i>Crepis biennis</i> L., <i>Myosotis arvensis</i> (L.) Hill., <i>Ajuga reptans</i> L.																									

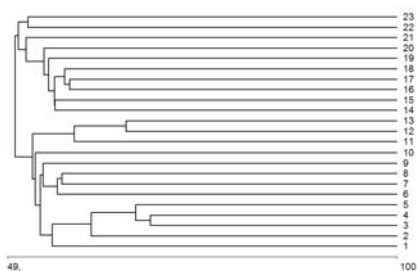
¹Sp-Stepen prisutnosti Dp- Degree of presence; ²Pv-Pokrovna vrijednost Cv-Cover value

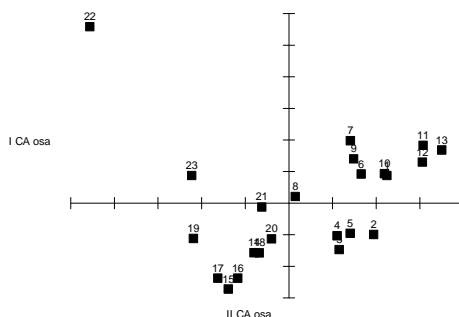
Graf. 1. Biološki spektar asocijacije
Graph. 1. Biological spectrum of association

Graf. 2. Areal spektar asocijacije
Graph. 2 Areal range of association

Graf. 3. UPGMA klasifikacija
Graph. 3. UPGMA classification

Graf. 4. Korespondentna analiza
Graph. 4. Correspondence analysis

Zaključak

Sastojine asocijacije *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943 u vinogradarskom rejonu sjeverna Bosna izgrađuje 66 vrsta. Edifikatorske, ujedno i vrste karakterističnog skupa koje daju glavno fiziognomsko i florističko obilježje svim sastojinama su *Convolvulus arvensis* L. i *Agropyron repens* (L.) Beauv.

Biološki spektar asocijacije karakteriše učešće pet životnih formi, a ima hemikriptofitsko-terofitsko-geofitski karakter sa dominacijom hemikriptofita (43,94%) i terofita (42,42%), dok su geofite manje zastupljene (9,09%), a pripadaju im obe karakteristične vrste asocijacije koje imaju najveći stepen prisutnosti i pokrovne vrijednosti.

Areal spektar asocijacije čini 8 flornih grupa među kojim dominiraju florni elementi širokog rasprostranjenja i to: kosmopolitski, evroazijski, borealni i adventivni (84,85%).

Numeričkom klasifikacijom i ordinacijom jasno se izdvajaju dvije grupe sastojina koje se pored razlika u florističkom sastavu razlikuju po vremenu uzimanja snimaka. Snimci prve grupe predstavljaju ljetnji i jesenji, a druge proljetni aspekt.

Literatura

- Braun-Blanquet J. (1965). Plant sociology. The study of plant communities. Hefner Publishing Company, New York.
- Dancza I. (2009). Syntaxonomic studies on the ruderal plant communities in Southwest Transdanubia (Hungary). *Acta Botanica Hungarica*, 51, 1, 35-59.
- Domac R. (1994). Flora Hrvatske. Školska knjiga, Zagreb.
- Josifović M. (ed) (1970-1977). Flora SR Srbije. I-IX, SANU, Beograd.
- Kovačević Z. (2008). Korovska flora i vegetacija vinograda Bosne i Hercegovine. Doktorska disertacija, Poljoprivredni fakultet, Banjaluka.
- McAleece N. (1998). BioDiversity, Profesional Beta. The Natural History Museum and The Scotich Association for Marine Science.
- Mitrić S. (2004). Proučavanje korova voćnjaka kao osnova za primjenu herbicida. Magistarska teza, Poljoprivredni fakultet, Banjaluka.
- Oberdorfer E. (2001). Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Deutschland und angrenzende Gbiete. Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Partzsch M. (2007). Flora, vegetation and history of the porphyry landscape between Halle and Wettin (Saxony-Anhalt, Germany). *Schlechtendalia*, 15, 1-91.
- Petronić S. (1995). Ruderalna flora i vegetacija Pala. Doktorska disertacija, Prirodno-matematički fakultet, Banjaluka.
- Sarić M. (ed.) (1992). Flora Srbije I. SANU, Beograd.
- Topalić-Trivunović Lj. (2005). Ruderalna flora i vegetacija područja Banjaluke. Doktorska disertacija, Prirodno-matematički fakultet, Banjaluka.
- Tutin T. G. (ed.) (1964-1980). Flora Europaea. Cambridge University Press, London.

ASSOCIATION *CONVOLVULO-AGROPYRETUM REPENTIS* FELFÖLDY 1943 IN THE VINEYARD REGION OF NORTHERN BOSNIA

Zlatan Kovačević¹

Abstract

The aim of this paper is to present synmorphological and synecological characteristic of the association *Convolvulo-Agropyretum repentis* Felföldy 1943 in the vineyards region of northern Bosnia. Floristic structures association consists of 66 species. The characteristic species of the association are *Convolvulus arvensis* L. and *Agropyron repens* (L.) Beauv. In the biological spectrum association dominate hemicryptophytes (43,94%) and terofit (42,42%), while geophytes underrepresented (9,09%), and they both belong to the characteristic species of the association. The areal spectrum of association dominated by floral elements of high frequency (84,84%). Numerical classification and ordination distinguish the two groups of stands that differ in the floristic composition.

Key words: weeds, vegetation, synmorphology, synecology, ordination

¹University of Banja Luka, Faculty of Agriculture, Banja Luka, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A, Banja Luka, Bosna i Hercegovina (zlatan.kovacevic@agrofabl.org)